

Opštinski projekat

Partnerstvo za ruralni razvoj opštine Despotovac

European Union

Upravljanje ekonomijom ruralnog gazdinstva

- Vodič za poljoprivredna gazdinstva -

Opština Despotovac
Adresa: Milosava Zdravkovića Resavca 4
35213 Despotovac
Tel: +381 35 611 117
Fax: +381 35 613 606
www.despotovac.rs

Program finansira
Evropska unija
Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji
Adresa: Avenija19a
Vladimira Popovića 40/V
11070 Novi Beograd
Tel: +381 11 3083200
Fax: +381 11 3083201
www.europa.rs

Sadržaj

Uvod	2
Farm menadžment	2
Menadžment poljoprivrednim gazdinstvom u savremenoj poljoprivredi	3
Osnovne funkcije upravljanja savremenim poljoprivrednim gazdinstvom	5
Kalkulacija poljoprivredne proizvodnje	7
Primer kalkulacije za proizvodnju pšenice	9
Specijalizacija poljoprivredne proizvodnje	11
Upravljanje rizicima u poljoprivredi	11
Mogućnosti za smanjivanje rizika u poljoprivredi	12

1. Uvod

Da bi ostvarili pozitivne rezultate u poslovanju na svojim poljoprivrednim gazdinstvima poljoprivrednici danas moraju da posvećuju značajan deo vremena razvijanju veština kao što su poslovno odlučivanje i menadžment gazdinstvom. Najveći broj poljoprivrednih proizvođača se uglavnom koncentriše na sam proces proizvodnje a ne na planiranje proizvodnje, vođenje evidencije prihoda i rashoda, kontrolu troškova izradu kalkulacije proizvodnje i upravljanju rizikom od negativnih poslovnih rezultata. Ovakav pristup je možda bio dovoljan u periodu visokih cena poljoprivrednih proizvoda, ali u današnjem vremenu globalizacije tržišta, jake konkurencije, jakih kompanija i brendova, visokih troškova proizvodnje, potrebno je promeniti tradicionalni pristup vođenja ekonomije ruralnog gazdinstva i preći na potpuno nov pristup. Planiranje, evidentiranje, kontrola troškova, izrada kalkulacije proizvodnje su procesi koji su neophodni elementi novog pristupa u u upravljanju poljoprivrednim gazdinstvom.

Razlog za primenu ovog pristupa je posledica novog doživljaja poljoprivrede kao znatno dinamičnije delatnosti u poređenju sa poljoprivredom sa kraja prošlog veka. Činjenice kao što su savremena mehanizacija, promene obima proizvodnje, usvajanje novih tehnologija, izbor tržišnih alternativa i povećani poslovni rizici novi su problemi s kojima se poljoprivrednici moraju suočiti, ali isto tako predstavljaju i nove mogućnosti u upravljanju gazdinstvom.

2. Farm menadžment

Upravljanje poljoprivrednim gazdinstvom se naziva Farm menadžment. Ovaj termin je zajednički za različite strategije upravljanja i metoda koje zaposleni na farmi primenjuju kako bi farma poslovala produktivnije i profitabilnije. Farm menadžment kao proces se najčešće vezuje za velika poljoprivredna domaćinstva i komercijalne farme. Međutim, mnoge od metoda koje se primenjuju na velikim gazdinstvima mogu se primeniti sa podjednakim uspehom i na malim porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima i farmama. Farm menadžment ima više definicija, ali se uglavnom sve svode na to da je farm menadžment pronalaženje optimalnih odluka za jedno poljoprivredno gazdinstvo u cilju postizanja maksimalnih neto prihoda uz korišćenje znanja, iskustva, veština.

Upravljanje poljoprivrednim gazdinstvom je u mnogim aspektima, slično upravljanju procesima kao i u ostalim delatnostima. Ono što izdvaja upravljanje poljoprivrednim gazdinstvom od ostalih poslovnih poduhvata je vrsta dnevnih obaveza. Obaveze se razlikuju i među poljoprivrednim gazdinstvima u zavisnosti od vrste poljoprivredne proizvodnje. Poslovni zadaci u vezi sa upravljanjem farmom krava će biti nešto drugačiji od zadataka vezanih za rad na poljoprivrednom gazdinstvu na kome je voćarstvo dominantan oblik proizvodnje. Isto tako postoji i razlika u upravljanju velikim farmama i malim poljoprivrednim gazdinstvom. Upravljanje velikim farmama će se oslanjati u najvećoj meri na primenu savremene tehnologije u proizvodnji i upravljanju, kao i ekstemom menadžment strukturom, dok se mala gazdinstva oslanjaju u najvećoj meri na

upravljanje radnom snagom, troškovima i menadžment strukturom koju u najvećem broju slučajeva čine članovi poljoprivrednog gazdinstva

Vlasnik poljoprivrednog gazdinstva ili član tog gazdinstva može primenom ovog pristupa, metodama održive poljoprivrede i dobre poljoprivredne prakse da donosi i sprovodi odluke u oblasti planiranja, organizovanja, funkcionisanja i analize poljoprivredne proizvodnje na ruralnom gazdinstvu u cilju ostvarivanja:

- maksimalnog profita u proizvodnji,
- unapređenja efikasnosti proizvodnje,
- smanjenje troškova proizvodnje,
- racionalnog korišćenja inputa u proizvodnji.

Menadžment poljoprivrednim gazdinstvom u savremenoj poljoprivredi

U privredi i društvu postoje različite delatnosti, kao što su: industrija, medicina, poljoprivreda, rudarstvo, trgovina, hotelijerstvo i turizam, obrazovanje, zdravstvo, kultura, državna administracija, javna preduzeća. Svaka od ovih oblasti ima svoj menadžment, koji koristi naučna saznanja opšte nauke o menadžmentu usklađene sa karakteristikama u radu pojedinih oblasti. Tako se pored opšteg menadžmenta, javljaju takozvani specijalizovani, odnosno granski menadžmenti između kojih je i menadžment u poljoprivredi.

Menadžment u poljoprivredi se deli u dve kategorije:

1. Strateški menadžment
2. Operativni menadžment

Strateški menadžment je značajan za dugoročno poslovanje i plansko vođenje ekonomije poljoprivrednog gazdinstva.. Predstavlja donošenje poslovnih odluka od značaja za buduće poslovanje poljoprivrednog gazdinstva. Donošenje strateških odluka na poljoprivrednim gazdinstvima se uglavnom zasniva na određivanju strukture proizvodnje u narednom periodu. U poljoprivredi, za razliku od drugih privrednih grana nije lako i brzo menjati strukturu proizvodnje zbog čega je i odgovornost menadžmenta, odnosno nosioca poljoprivrednog gazdinstva koji donosi odluke veoma velika. U nekim sektorima poljoprivrede, kao što je voćarstvo ili vinogradarstvo, ciklus proizvodnje je dugoročan, pa je za preorijentisanje proizvodnje prema tržišnoj tražnji u kraćem roku nemoguće. Zato su i strateške odluke nosioca gazdinstva, odnosno poljoprivrednog proizvođača koji je ujedno i menadžer, bitne za dugoročno pozitivno ekonomsko poslovanje poljoprivrednog gazdinstva. Donošenje strateških odluka zahteva od menadžera gazdinstva definisanje vizije i misije gazdinstva, poslovnih ciljeva, analizu raspoloživih resursa, analizu okruženja i odlučivanje o strategiji proizvodnje (strukтури, obimu, plasmanu proizvodnje,...).

Operativne odluke se donose na kraći vremenski period od strateških odluka. Donošenje odluka na poljoprivrednom gazdinstvu treba da se zasniva na evidentiranju koje treba da kontroliše upotrebu resursa i da se njima upravlja. Da bi u svakom trenutku znao kuda ide njegov biznis, proizvođač (menadžer) mora da ima jasnu sliku o svojoj trenutnoj poziciji. Osnovni razlozi vođenja evidencije na farmama su:

- Poređenje sa predhodnim godinama i sa drugim sličnim gazdinstvima;
- Da se olakša planiranje budućih aktivnosti i donošenje pravih poslovnih odluka;
- Da se izmeri finansijski uspeh u poslovanju gazdinstva.

Vođenje evidencije na nekom poljoprivrednom gazdinstvu može biti od koristi pri donošenju ispravnih odluka u zavisnosti da li su podaci tačnii. Svako gazdinstvo (farma) je jedinstveno i specifično, kako u pogledu resursa kojima raspolaže, tako i u pogledu sposobnosti onoga ko donosi poslovne odluke. U praksi se često dešava da farmeri koji vode knjigovodstvo precene prihode svoje farme i podcene ukupne troškove (troškove proizvodnje i troškove života članova farme). U ovakvim situacijama sve odluke koje budu donete na osnovu ovih evidencija biće pogrešne i mogu ostaviti dugoročne posledice na poslovanje farme. Pogrešne odluke koje mogu biti donete na ovaj način u poljoprivredi se pre svega odnose na strukturu proizvodnje (pogrešan odabir linija proizvodnje), šta proizvoditi, koje inpute koristiti, koliko koristiti pojedine inpute, koje oblike finansiranja koristiti, kako i gde prodati proizvode. Jednom formirane odluke treba kontinuirano analizirati i eventualno korigovati ukoliko to zahtevaju važeći tržišni uslovi.

Razlozi zbog kojih su odluke podložne analizi i korekcijama su pre svega kretanje tržišnih cena koje može biti mesečno, nedeljno, dnevno. Zavisno je od mnogih faktora: od klimatskih uslova, agrarne politike, odnosu uvoza i izvoza kao i od ostalih faktora koji utiču na ponudu i potražnju nekog poljoprivrednog proizvoda.

Drugi faktor koji u velikoj meri utiče na korekciju odluka su razvoj novih sorata, sredstava za zaštitu bilja, dopuna stočnoj hrani, savremenija mehanizacija, alati i priključne mašine.

Promene koje se odnose na pojavu novih zakona u poljoprivredi, zaštiti životne sredine, uredbe, zakoni, takođe mogu uticati na korekciju unapred donešenih odluka.

Na osnovu karakteristika odluka koje poljoprivredni proizvođač/menadžer na poljoprivrednom gazdinstvu mora da donese, definišu se i karakteristike menadžera poljoprivrednog gazdinstva:

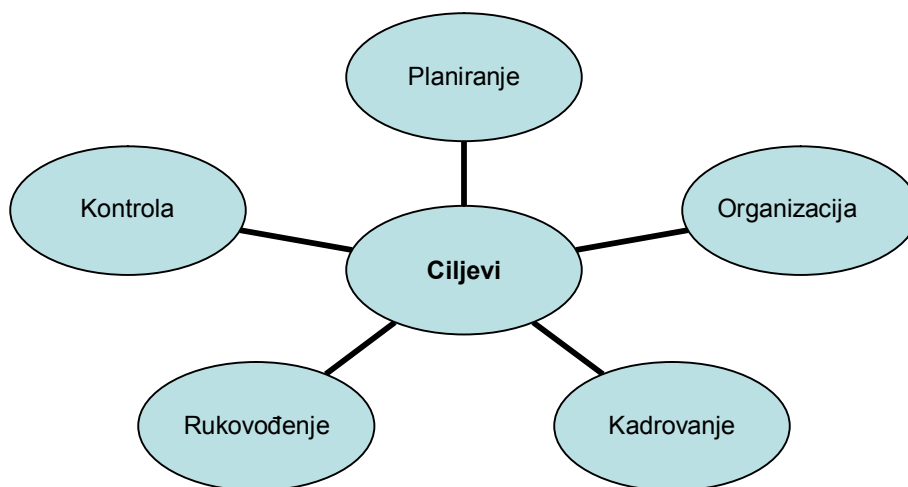
- Sposobnost da organizuje i izvršava zadatke i ciljeve koje postavlja u dogovoru sa članovima svog domaćinstva,
- Dobro razume agrotehnoške i ekonomske aspekte proizvodnje i prodaje poljoprivrednih proizvoda,
- Sposobnost da komunicira sa okruženjem kako bi obezbedio kvalitetne informacije neophodne za poslovanje i
- Da na bazi prikupljenih informacija donosi kvalitetne odluke u poslovanju.

Osnovne funkcije upravljanja savremenim poljoprivrednim gazdinstvom

Osnovne funkcije upravljanja poljoprivrednim gazdinstvom mogu se podeliti na:

- a) Planiranje
- b) Organizacija
- c) Kadrovanje
- d) Rukovođenje
- e) Kontrola

Osnovne funkcije menadžmenta u poljoprivredi

Planiranje je proces odabira poslovne politike i smera delovanja poljoprivrednog gazdinstva. Preduslovi za kvalitetno planiranje na jednom poljoprivrednom gazdinstvu su:

- a) definisanje ciljeva poslovanja,
- b) identifikacija kvaliteta i količine raspoloživih resursa za ostvarivanje ciljeva (radna snaga, finansije, veličina, struktura i kvalitet zemljišnog poseda, dugogodišnji zasadi, voda, kvalitet i raspoloživost odgovarajuće mehanizacije, stočni fond, građevinski objekti...),
- c) analiziranje mogućnosti alokacije resursa u pojedinim fazama poslovnog procesa
- d) analiziranje mogućih alternativa i odabir najadekvatnije za ostvarivanje ciljeva poslovanja poljoprivrednog gazdinstva.

U poljoprivrednoj proizvodnji postoji veliki broj faktora koji utiču na rezultate proizvodnje, pa je i planiranje u velikoj meri odlučujući faktor u dostizanju pozitivnog poslovanja poljoprivrednog gazdinstva.

Organizacija predstavlja stvaranje organizacione strukture na poljoprivrednom gazdinstvu za sprovođenje planirane strategije poslovanja. Aktivnosti u procesu organizovanja su:

- Identifikovanje i uvođenje nove tehnologije u proizvodnji kako bi se reursi iskoristili na optimalan način;
- Osavremenjavanje strukture proizvodnje;
- Optimalno korišćenje ljudskih, prirodnih i materijalnih resursa;
- Prilagođavanje proizvodnje tražnji na tržištu poljoprivrednih proizvoda;
- Uvođenje informacionog sistema za potrebe poljoprivredne proizvodnje.

Kadrovanje se prevashodno odnosi na upravljanje ljudskim resursima na jednom porodičnom poljoprivrednom gazdinstvu koji su u najvećem broju i članovi domaćinstva. Vođenje poljoprivrednog gazdinstva u današnjem vremenu zahteva i znanja i veštine koje vlasnici gazdinstva odnosno donosioci odluka na gazdinstvu uglavnom ne poseduju, a koja su potrebna za sledeće aktivnosti:

- Definisanje ciljeva i zadataka;
- Prikupljanje, klasifikacija, analiza i upotreba pravovremenih i tačnih informacija iz različitih izvora;
- Predviđanje budućih poslovnih rezultata i promena u okruženju;
- Iznalaženje i izrada različitih scenarija delovanja u budućnosti;
- Prihvatanje i prilagođavanje promenama;
- Donošenje i sprovođenje odluka;
- Osiguravanje dostupnosti i organizovanje resursa;
- Komunikacija sa zainteresovanim stranama;
- Kontrola poslovanja;
- Ocena postignutih rezultata;
- Preuzimanje odgovornosti za ostvarene rezultate;
- Nadgledaju poslove na gazdinstvu;
- Prepoznaju i identifikuju snage, slabosti, šanse i mogućnosti gazdinstva;
- Konstantno se edukuju i usavršavaju iz različitih veština neophodnih za upravljanje gazdinstvom. (biznis i ekonomija, planiranje i analitika);
- Upravljanje raspoloživom radnom snagom na gazdinstvu.

Vođenje ekonomije poljoprivrednog gazdinstva zahteva stručan kadar koji mora da poseduje znanja i veštine koje postoje i u drugim oblastima društvenog i privrednog života - poznavanje finansijskih izveštaja, pojedinih pokazatelja poslovanja kao što su pokazatelji profitabilnosti, likvidnosti i poslovne aktivnosti, razumevanje i procena najpovoljnijih izvora finansiranja. Da bi se

navedena znanja dostigla potrebno je da vlasnici gazdinstva (donosioci odluka) i njihovi članovi steknu potrebna znanja i veštine putem različitih obuka.

Rukovođenje predstavlja donošenje odluka i koordinaciju aktivnosti u okviru definisnog strateškog plana razvoja poljoprivrednog gazdinstva.

Monitoring i kontrola je proces praćenja ostvarenih rezultata kroz utvrđivanje činjeničnog stanja, upoređivanje ostvarenih i planiranih vrednosti i sprovođenje korektivnih. Omogućava pravovremeno otkrivanje uzroka za neostvarivanje plana i njihovo otklanjanje. Postoje više vrsta kontrola procesa na poljoprivrednom gazdinstvu od kojih su kontrola troškova, kontrola resursa, kontrola zaliha,...itd.

Kalkulacija poljoprivredne proizvodnje

Ostvarivanje dohodka osnovni je cilj poslovanja poljoprivrednog gazdinstva, koji zavisi od niza činilaca proizvodnog procesa. Da bi se utvrdila visina dohotka odnosno profita, koji predstavlja merilo efikasnosti korišćenja resursa za proizvodnju određene količine proizvoda (outputa) na poljoprivrednom gazdinstvu, potrebno je napraviti ekonomsku analizu rezultata svake pojedinačne proizvodnje i poslovanja poljoprivrednog gazdinstva u celini.

Osnova za to jesu kalkulacije prihoda i troškova proizvodnje u čijoj je strukturi potrebno odrediti proizvodne rezultate (prinose i prihode) i troškove odnosno inpute, izražene količinski za svaku pojedinačnu proizvodnju. Specijalizacija poljoprivredne proizvodnje uglavnom je na niskom nivou pa u procesu sagledavanja ekonomije ruralnih gazdinstava treba uzeti u obzir ekonomsku isplativost različitih vidova proizvodnje kojima se bave gazdinstva u ruralnim sredinama. Ukupna neto dobit u poljoprivrednoj proizvodnji na jednom gazdinstvu se može odrediti kada se od ukupnih prihoda odbiju varijabilni i fiksni troškovi.

Tab. 1.1. Prihodi

Proizvod	Jedinica mere	Cena po jed.mere	Količina	Ukupno
Pšenica				
Kukuruz				
Šljiva				
.....				
Ukupni prihodi				

Tab. 1.2. Varijabilni troškovi

Vrsta	Jedinica	Troškovi po jedinici	Količina	Ukupno
Mineralna đubriva				
Semenski materijal				
.....				
Ukupno				

Tab. 1.3. Fiksni troškovi

Vrsta	Jedinica	Troškovi po jedinici	Količina	Ukupno
Amortizacija mašina				
Zakup zemljišta				
.....				
Ukupno				

Poljoprivredni proizvođači ne mogu da utiču na cenu proizvoda na tržištu, ali mogu u znatnoj meri da utiču na cenu koštanja svojih proizvoda i veličinu troškova u proizvodnji poljoprivrednih proizvoda. U strukturi troškova poljoprivredne proizvodnje javljaju se varijabilni i fiksni troškovi.

Varijabilni troškovi povezani su sa određenom vrstom proizvodnje i variraju zavisno od obimu proizvodnje. Ne javljaju se ako se ništa ne proizvodi pa se mogu tačno utvrditi.

U biljnoj proizvodnji se najčešće javljaju sledeći varijabilni troškovi:

- Organska i mineralna đubriva,
- Semenski i sadni material,
- Hemijska sredstva za zaštitu bilja,
- Sezonska radna snaga,
- Zakup i iznajmljivanje mehanizacije i opreme ukoliko se ne poseduje,
- Troškovi radova nakon berbe/žetve (sušenje, čišćenje, pakovanje, sortiranje),

- Ambalaža.

Fiksni troškovi u poljoprivrednoj proizvodnji odnose se na kompletnu poljoprivrednu proizvodnju. Stalni su i u proizvodnji prisutni duži period i ne zavise od vrste i obima proizvodnje.

U fiksne troškove najčešće ubrajamo:

- Troškovi poljoprivredne mehanizacije i opreme: održavanje i amortizacija,
- Gorivo i mazivo za mehanizaciju,
- Održavanje i amortizacija ekonomskih zgrada,
- Osnovni troškovi poljoprivrednog gazdinstva: voda, električna energija, različite vrste osiguranja (useva, stoke,...),
- Doprinosi za PIO fond,
- Porezi na imovinu,
- Troškovi zakupa poljoprivrednog zemljišta,
- Troškovi kamata na kredite, zajmove i leasing rate.

Primer kalkulacije za proizvodnju pšenice

Primer proračuna prihoda i rashoda za proizvodnju pšenice na 1 ha dat je na sledećem primeru:

Tab.br.1.4. Prihodi u proizvodnji pšenice na 1 ha

Opis	Jedinica mere	Cena po jed.mere (din)	Količina	Ukupno (din)
Zrno pšenice	kg	17	4000	68000
Subvencija MPTŠV	ha	14000	1	14000
Slama (balirana)	kg	3.35	2000	6700
Ukupan prihod				88700

Tab. 1.5. Varijabilni troškovi u proizvodnji pšenice

Vrsta	Jedinica	Troškovi po jed. (din)	Količina	Ukupno
Seme	kg	30	300	9000
NPK 15:15:15	kg	45	200	9000
KAN	kg	34	100	3400
Herbicide	lit	1000	1	1000

Fungicid	lit	1200	0.5	600
Dizel (Osnovna obrada zemljišta)	lit	60	30	1800
Dizel (Predsetvena priprema)	lit	60	10	600
Dizel (Setva)	lit	60	15	900
Dizel (Nega)	lit	60	5	300
Dizel (Zaštita)	lit	60	5	300
Žetva	ha	8000	1	8000
Ukupno				34900

Neto dobit na navedenom primeru je: $88700 - 34900 = 53800$ dinara

Na principima navedenog primera potrebno je uraditi i proračun za ostale vidove proizvodnje kojima se jedno poljoprivredno gazdinstvo bavi, kako bi se sagledalo ukupno ekonomsko poslovanje jednog gazdinstva na godišnjem nivou.

Kao rezultat analize različitih vrsta poljoprivredne proizvodnje, poljoprivredni proizvođači i njihovi članovi gazdinstva moraju da dobiju odgovor na neka od sledećih pitanja i da usvoje neke od osnovnih analitičkih i planskih instrumenata kako bi gazdinstvo poslovalo profitabilno:

- Da li je ovo efikasan sistem poljoprivredne proizvodnje?
- Koja je od proizvodnji isplativa?
- Koju proizvodnju eliminisati iz strukture?
- Da li se fokusirati na samo jedan vid proizvodnje?
- Da li je prihod dovoljno veliki da obezbedi normalne uslove egzistencije za članove gazdinstva?
- Da li postoje i koliko su veliki rizici u u poslovanju gazdinstva?
- Da li struktura poljoprivrednog zemljišta omogućava specijalizaciju proizvodnje?
- Da li postoji adekvatan sistem za dobijanje informacije o upravljanju i monitoringu poslovanja poljoprivrednog gazdinstva?

Dobra finansijska analiza proizvodnje ne garantuje uspeh, ali definitivno poboljšava šanse za pozitivno poslovanje jednog poljoprivrednog gazdinstva. Poljoprivredna proizvodnja predstavlja složen proces koji zahteva svakodnevno donošenje bitnih odluka, a da bi odluke bile pravovremene i ispravne moraju se planirati troškovi i predvideti rezultati na kraju procesa proizvodnje po svakoj od proizvodnih linija. Navedena kalkulacija u primeru je jednostavna,

pregledna i lako primenljiva za različite oblike poljoprivredne proizvodnje, kako u stočarstvu tako i u biljnoj proizvodnji.

Specijalizacija poljoprivredne proizvodnje

Specijalizacija u poljoprivrednoj proizvodnji znači proizvodnu orijentaciju gazdinstava na proizvodnju manjeg broja vrsta poljoprivrednih proizvoda. U velikoj meri može doprineti lakšem upravljanju ekonomijom poljoprivrednog gazdinstva.

Prednosti specijalizacije:

- bolje iskorišćenje kapaciteta uz niže proizvodne troškove,
- omogućava intenziviranje proizvodnje uz više prinose,
- smanjuje cenu koštanja proizvoda,
- povećava dohodak u poljoprivredi,
- povećava se kvalitet proizvoda,
- pojednostavljuje upravljanje gazdinstvom,
- podstiče tržišnu orijentaciju gazdinstva,
- unapređuje stepen mehanizovanosti proizvodnog ciklusa,
- smanjuje broj potrebne različite mehanizacije.

Nedostaci specijalizacije:

- veći proizvodni i tržišni rizici,
- naglašava sezonski karakter rada,
- otežano održavanje kvaliteta zemljišta (nema plodoređa),
- sporiji obrt sredstava.

Upravljanje rizicima u poljoprivredi

Sastavni deo poslovanja poljoprivrednog gazdinstva su i rizici. Usled specifičnog karaktera poljoprivredne proizvodnje, globalizacije i liberalizacije tržišta, tranzicionih i integracijskih procesa, klimatskih promena, političkih promena, tržišnih promena, potreba uspostavljanja upravljanja rizikom na poljoprivrednim gazdinstvima je važan deo upravljanja poslovanja gazdinstvom.

Upravljanje rizikom je postupak predviđanja, identifikovanja, i ublažavanje posledica rizika nastalog tokom proizvodnog procesa na poljoprivrednom gazdinstvu. Izvori rizika su mnogobrojni, ali se njihova podela sa stanovišta poljoprivrednog proizvođača može izvršiti na:

- rizik u pogledu veličine prinosa i
- rizik u pogledu cena na tržištu poljoprivrednih proizvoda.

Navedeni rizici predstavljaju sumarni rezultat dosta širih izvora rizika koji mogu biti različitog karaktera i porekla kao što su:

- klimatske promene (nestabilnost klime, poplava, suša, grad),
- cene inputa za proizvodnju
- ekološki rizici (zagađenja vode, zemlje i vazduha, smanjivanje biodiverziteta)
- opadanje plodnosti zemljišta i njegova erozija (kao posledica intenzivnog korišćenja veštačkih đubriva i klimatskih promena)
- finansijski rizici (nesigurnost i neraspoloživost izvora finansijskih sredstava za finansiranje proizvodnje, visoke kamtne stope na kredite, neostvarivanje planiranih prihoda od proizvodnje)

Mogućnosti za smanjivanje rizika u poljoprivredi

Smanjivanje rizika u poljoprivrednoj proizvodnji može se izvesti na više načina, što u najvećoj meri zavisi od plodnosti zemljišta i klimatskih uslova, strukture poljoprivredne proizvodnje (prosečne veličine poseda i procenta zaposlenih u poljoprivredi, stanja mehanizacije, obučenosti radne snage), poljoprivredne politike i uloge poljoprivrede u ukupnoj privredi neke zemlje, kao i niza drugih uslova.

Za individualne poljoprivredne proizvođače postoje niz metoda za smanjivanje rizika:

- **korišćenje državnih subvencija za zasnivanje i unapređenje proizvodnje** (podsticaji za podizanje novih zasada, zasnivanje novog stada, unapređenje infrastrukture na gazdinstvu, subvencionisanje osiguranja useva od štete, kupovina nove mehanizacije,..)
- **finansijski instrumenti** (korišćenjem namenskih subvencionisanih poljoprivrednih kredita, osiguranje useva od šteta, ugovaranjem otkupa proizvoda pre početka proizvodnje, stvaranje mogućnosti odložene prodaje - izgradnjom hladnjača i skladišta i prodajom u trenutku visokih tržišnih cena proizvoda, prilagođavanjem asortimana zahtevima tržišta,..)
- **diverzifikacija proizvodnje na gazdinstvu** ima više prednosti kao metod u sprečavanju i ublažavanju rizika u poljoprivrednoj proizvodnji. Pre svega, smanjuje se rizik od uticaja nepovoljnih klimatskih uslova jer različite biljne kulture različito podnose nepovoljne klimatske uslove, ublažava se rizik od nepovoljne tražnje za pojedinim proizvodima i povoljno utiče na očuvanje plodnosti zemljišta i biodiverziteta.
- **integrisanje primarne proizvodnje unutar ukupnog lanca hrane** (snažnije proizvodno, interesno i vlasničko povezivanje poljoprivrede, kao primarne proizvodnje hrane, sa prerađivačkim sektorom)

Opštinski projekat

Partnerstvo za ruralni razvoj opštine Despotovac

European Union

- **udruživanje poljoprivrednika** (udruživanje poljoprivrednih proizvođača u zadruge, asocijacije i udruženja radi zajedničkog nastupa i zaštite na tržištu)

Primenom ovih metoda u znatnoj meri se umanjuju rizici koji mogu dovesti do negativnih ekonomskih efekata u poljoprivrednoj proizvodnji poljoprivrednog gazdinstva.